

Introduksjonsforelesning makroøkonomi

Steinar Holden

Hva er samfunnsøkonomi?

- studere beslutninger og valg som økonomiske aktører tar
 - individer, bedrifter, staten, andre
- forklare hvorfor
- økonomiske teorier – en teori er en forenklet beskrivelse av virkeligheten.
 - En enkel teori om etterspørsel sier at hvis prisen på melk øker, så kjøper folk mindre melk
- teorier testes mot data, og kvantifiseres
 - kjøper folk mindre melk når prisen stiger?
 - hvor mye mindre melk kjøper man?

Tradisjonell antakelse –

- **”economic man”** – fullkommen rasjonell aktør.
 - Har veldefinerte mål, og treffer de beslutninger som er best i forhold til målene.
 - Atferd kan beskrives som matematisk problem, maksimere nytte gitt noen begrensninger
- Vitenskapsteoretisk motivasjon – ved forklaring av atferd, bør en starte med å anta at aktøren har et mål/ønsker, og forsøker å realisere disse målene.
- Velegnet for teoribygging
- Mange handlinger ikke er så rasjonelle, men
 - Tro på at folk flest handler fornuftig, og dermed kan modelleres som rasjonell
 - Hvis en ikke antar rasjonelle valg, kan en anta alt – og forklare enhver handling

Nå – stadig flere økonomer åpne for flere forklaringsmodeller – atferdsøkonomi.

- Aktører med begrenset rasjonalitet
 - viljesvakhet
 - greier ikke håndtere risiko – skiller for lite mellom liten og meget liten sannsynlighet
 - påvirkes for mye av synlige tilfeller
 - status quo skjevhet
- grundig psykologisk dokumentasjon – kan ikke anta hvilken som helst atferd
- er systematiske hos folk flest, og vil dermed påvirke økonomien totalt.
- Tar inn kunnskap fra andre samfunnsfag
- Økonomer ser på
 - hvilke alternativer aktørene står overfor,
 - hvilke insentiver de har, og
 - forklarer valgene med utgangspunkt i dette.

Hvorfor er samfunnsøkonomi viktig?

- beskrive hva som skjer
 - stiger produksjonen i samfunnet?
 - har prisnivået i økonomien steget?
 - kan ikke beskrive hva som skjer på en god måte uten en teori.
 - Hvilke forhold skal trekkes fram?
 - Hvordan skal ulike ting måles i forhold til hverandre?
- forstå hva som skjer
 - hvorfor og hvordan oppsto finanskrisen?
- finne ut om og evt hvordan vi bør påvirke
 - hvordan virker ulike tiltak?
 - hvilke tiltak bør en bruke?
 - hvordan få folk til å drikke mer melk?
- lage prognoser om hva som vil skje

Prognoser er lite treffsikre

- Hvorfor – meteorologi versus økonomi
- endring versus nivå (lettere å spå om nivå)
- samspill av høyt antall ulike mekanismer, ulik retning og ulik kraft
- ingen konstante lover, bare regulariteter
- påvirkes av uobserverbare forventninger
- økonomien endres, og det tar tid før aktørerne og økonomene lærer
- spillsituasjoner – jeg tror at andre kommer til å kjøpe, og da kjøper jeg først, før prisen stiger
 - men hva gjør de da?
- ”animal spirits”
 - flokkmentalitet
 - men også ”economic man” er pessimistisk når det ser mørkt ut
 - systematiske feil når økonomien endres

Mikro og makroøkonomi

Mikroøkonomi – den delen av faget der vi ser på de beslutninger som enkeltindivider og bedrifter tar, og hvilke konsekvenser disse beslutningene har

Makro – der vi ser på de store sammenhengene i økonomien, som økonomisk vekst, arbeidsledighet, rente, handelsbalanse, inflasjon.

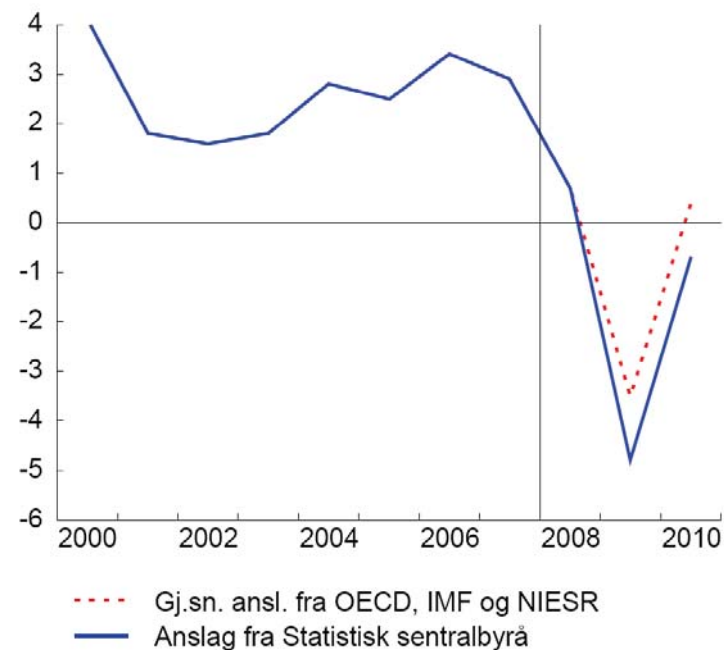
Ikke noe skarpt skille.

Makroøkonomi bygger på mikroøkonomi.

Finanskrisen – krise i økonomifaget?

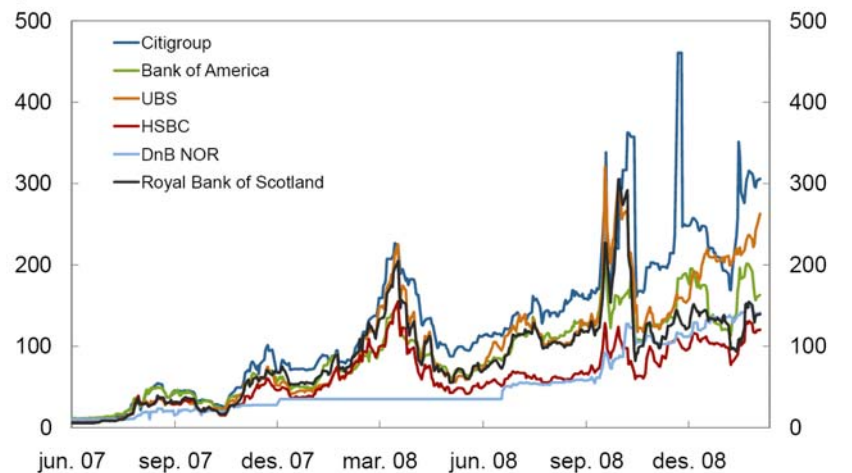
- Greide ikke å forutse krisen (?)
- Er årsak til krisen (?)
- Stor uenighet blant økonomer
 - tegn på politikk og synsing, ikke vitenskap (?)

Figur 1.7. BNP-vekst for Norges handelspartnere

Pris på sikring mot kredittrisiko

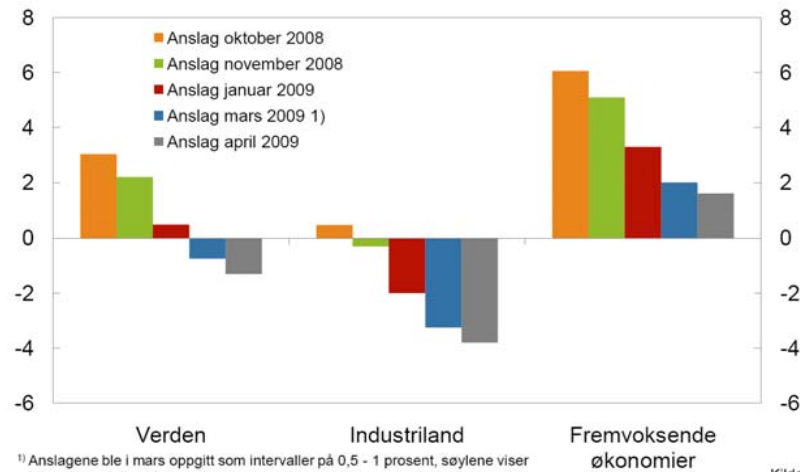
Store internasjonale banker. 5-årige CDS-priser. Basispunkter
1. januar 2007 – 2. februar 2009

Kilde: Bloomberg

BNP-vekst for 2009

Anslag gitt av IMF ved ulike tidspunkt. Prosentvis vekst fra året før

¹⁾ Anslagene ble i mars oppgitt som intervaller på 0,5 - 1 prosent, søylene viser midtpunktene i disse intervallene

Kilde: IMF

- Greide ikke å forutse krisen?
 - mange økonomer advarte om ubalanser
 - noen økonomer advarte om risikofylt atferd i finansmarkedene
 - praktisk talt ingen forutså måten krisen ble utløst på, og hvor kraftig den kom
 - en del kommentatorer har også lenge varslet kriser, men ikke måten det skjedde

- Mange økonomer har undervurdert betydningen av finansmarkedene for makroøkonomien
- Makroøkonomisk teori må legge mer vekt på
 - finansmarkedene, og
 - samspill mellom finansmarkeder og resten av økonomien
- Gamle teorier behøver ikke skrapes,
 - noen bør vektlegges mindre,
 - noen bør justeres betydelig
 - også behov for nye teorier

- Er årsak til krisen?
 - i noen grad
 - økonomisk politikk – renten var for lav
 - mangelfull regulering
 - halvparten av det amerikanske finansmarkedet uten tilsyn og regulering
 - risikofylt atferd i finansmarkedene

- men
 - lav rente skyldes også høy sparing i noen land
 - mangelfull regulering skyldes også lobbyisme og politisk spill
 - risikofylt atferd skyldes også grådighet og belønningsstruktur som premierer risikofylt atferd

A “sound” banker, alas! is not one who foresees danger and avoids it, but one who, when he is ruined, is ruined in a conventional and orthodox way along with his fellows, so that no one can really blame him.

J.M. Keynes “The Consequences to the Banks of the Collapse of Money Values” 1931

- Stor uenighet blant økonomer – tegn på politikk og synsing, ikke vitenskap
 - Stor uenighet om noen spørsmål, særlig innen makroøkonomi, (f.eks. finanspolitikken), og store forskjeller i faglig tilnærming
 - Men det har skjedd en gradvis tilnærming innen makroøkonomi,
 - uenigheten er mindre enn før
 - betydelig grad av enighet om metodiske spørsmål, selv om ulike forskere velger ulike tilnærminger
 - politikk-råd må alltid tas på bakgrunn av mange ulike hensyn, og vil i mange tilfeller kunne være preget av politiske synspunkter
 - også faglig uenighet innen andre fag, også naturfagene

- Økonomer kan nå i stor grad forklare hva som har skjedd, og hvorfor
- Har gitt råd og bidratt til gjennomgående god økonomisk politikk, som trolig har forhindre en økonomisk katastrofe

Tiltak i finansmarkedene

- Likviditetstilførsel og redningsaksjoner
- Offentlig kapital og garantier

Pengepolitikk

- Renten senket, i mange land nær null
- Kvantitative lettelse (sentralbanker kjøper flere typer obligasjoner)

Finanspolitikk

- Automatisk stabilisering (eksisterende regler)
 - Trygder dekker deler av inntektstap
 - Skattebetaling faller i takt med inntektene
- Diskresjonær politikk (nye vedtak)

Politikken mye bedre enn ved "Great Depression" 1929-1933

- Bakgrunn i kreditteksjon og finansiell innovasjon i USA
- Negativ spiral: realøkonomi og finansiell sektor

Men

- Penge- og finanspolitikken forble stram
- Deflasjon forsterket gjeldsproblemene
- Høyt antall bank-konkurser
- Spredning ved gullstandard og proteksjonisme

- Inntil gullstandarden ble forlatt og pengepolitikken mer ekspansiv (USA 1933)

Økonomisk aktivitet og økonomisk politikk

se på emnesider for kurset